

УДК 81'373.7:82-2:821.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.12.2019.189337>

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК КОМПОНЕНТ ІДІОСТИЛЮ АРТУРА МІЛЛЕРА

Сидоренко І. А.

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

Статтю присвячено дослідженню специфіки функціонування фразеологізмів в текстовому просторі драматичних творів американського письменника Артура Міллера. Фразеологізми інтерпретовано як вторинний засіб експлікації конкретних поняттєвих реалій, уже позначених мовними одиницями, що конкретизують семантику та виражають образну й емоційну оцінку реалій навколишньої об'єктивної дійсності. Розглянуто основні теоретичні засади експресивно-стилістичної класифікації фразеологічних одиниць у сучасному мовознавстві. Визначено типи, роль та стилістичні функції фразеологічної одиниці у тексті художнього твору. Виокремлено та опрацьовано 200 фразеологічних одиниць з двадцяти п'єс Артура Міллера, проаналізовано їхні функціонально-стильові характеристики. Використані автором фразеологізми скласифіковано відповідно до семантико-структурних особливостей та функціонально-стильової належності. Серед фразеологічних одиниць, що трапляються в текстовому корпусі творів драматурга, виявлено фразеологізми нейтрального (міжстильові фразеологізми), високого (фразеологізми-варваризми, книжно-літературні фразеологізми) та низького стилістичного тону (розмовні фразеологізми, вульгарні фразеологізми, інтержаргонні фразеологізми). З'ясовано, що мовлення дійових осіб характеризується фразеологізмами нейтрального, високого та низького стилістичного тону, тоді як у ремарках письменник тяжіє до фразеологізмів нейтрального тону. Проаналізовано естетичний та семантико-прагматичний потенціал фразеологічних одиниць, що функціонують у текстах драматурга, визначено роль фразеології у створенні експресивного забарвлення творів автора. Установлено, що фразеологія виступає засобом інтелектуалізації драматичних творів Артура Міллера, створення сатирично-іронічного ефекту та ефекту живого мовлення. Унікальна конвергенція різних типів фразеологічних одиниць у текстах драматурга вважається виявом ідіостилю та уможливорює більш виразну репрезентацію індивідуально-авторської мовної картини світу.

Ключові слова: художній стиль, драматичний текст, мовновиражальний засіб, фразеологічна одиниця, стилістично-функційні особливості, експресивний потенціал художнього твору, ідіостиль.

Sydorenko I. A. Phraseological units as the components of Arthur Miller's idiostyle. The article is devoted to the study of the phraseologisms functioning specificity in the textual space of the dramatic works by the American writer Arthur Miller. In the study, phraseologisms are interpreted as secondary means of explicating specific conceptual notions already marked by language units that specify the meaning and express the figurative and emotional evaluation of the surrounding objective reality. The basic theoretical principles of phraseological units expressive-stylistic classification in modern linguistics are considered. The types, role and stylistic functions of the phraseological unit in the literary text are determined. 200 phraseological units from Arthur Miller's twenty plays have been identified and processed; their functional and stylistic characteristics are analyzed. The phraseologisms used by the author are classified according to semantic-structural features and functional-stylistic affiliation. Among the phraseological units found in the textual corpus of the playwright's works the phraseologisms of neutral (interstyle phraseologisms), high (phraseologisms-barbarisms, bookish phraseologisms) and low stylistic tone (colloquial phraseologisms, vulgar phraseologisms, interjargon phraseologisms) have been revealed. It is found out that the writer tends to phraseologisms of neutral tone in the author's notes; the actors' speech is characterized by phraseologisms of neutral, high and low stylistic tone. The aesthetic and semantic-pragmatic potential of phraseological units functioning in the playwright's texts is analyzed, the role of phraseology in the creation of expressive colouring of the author's works is determined. It is established that phraseology acts as a means of intellectualizing of the dramatic works by Arthur Miller, creating a satirical-ironic effect and the effect of realistic speech. The unique convergence of different types of phraseological units in the playwright's texts is considered to be an expression of idiostyle; at the same time, it enables more expressive representation of the individual language picture of the world.

Key words: literary style, dramatic text, expressive language means, phraseological unit, stylistic and functional peculiarities, expressive potential of the literary work, idiostyle.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Оскільки фразеологізми виступають у ролі вторинних засобів експлікації значень реалій навколишньої дійсності, конкретизуючи та увиразнюючи їх крізь призму образно-емоційної оцінки носіїв мови, фразеологія є невід'ємним складником мовної тканини творів художньої літератури. Відповідно семантичні, структурні та сти-

льові особливості фразеологічних одиниць, до яких тяжіє той чи інший митець художнього слова, неповторна специфіка їх функціонування в текстовому просторі його творів є важливим компонентом лінгвістичного дослідження художнього стилю в річищі сучасної антропоцентричної парадигми. Незважаючи на численні наукові розвідки, присвячені розгляду згаданої проблеми, дослідження фразеологічних

засобів як елемента художнього мовлення не втрачає своєї актуальності. Це пояснюється передусім тим, що фразеологія бере свій початок із глибин народного світогляду, є яскравим показником унікальної перцепції навколишньої реальності певною нацією, репрезентантом самобутності її мовомислення, а індивідуалізоване використання експресивно-емоційного потенціалу фразеологічних одиниць в художньому творі, відображає особливість авторського ідіостилю.

Актуальність представленого дослідження полягає в тому, що на сьогодні фразеологічне багатство творів американського драматурга Артура Міллера не стало об'єктом мовознавчих наукових пошуків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження фразеології художніх творів вирізняються багатогранністю, системністю та комплексністю. Фразеологічні одиниці стали об'єктом наукового зацікавлення дослідників різних жанрів художнього стилю та авторського ідіостилю зокрема. Серед них виділяємо О. Бачишину (2017), Е. Берту (2017), Ю. Богданову (2013), О. Важеніну (2018), А. Гребенюк (2010), Ю. Драган (2017), Ж. Краснобаєву-Чорну (2011), А. Улянича (2011), О. Усенко (2011), Ю. Федорову (2010), Х. Щепанську (2013), Н. Янчук (2010), М. Яцьків (2016).

Так, О. Важеніна констатує, що фразеологічна одиниця виконує кумулятивну функцію, детермінується значною семантичною ємністю й рухливістю. Для неї існують особливі правила семантичної комбінаторики. Актуалізуючись лише в мовленні, фразеологізм постає стилістично маркованим мовним засобом [1, 17–18]. Своєю чергою, А. Улянич вивчає фразеологізми, що функціонують у драматичних творах Івана Франка. Дослідник доходить висновку, що фразеологія є важливим складником драматичного твору, адже виступає авторським прийомом соціально-психологічної характеристики дійових осіб. Водночас науковець наголошує на етнолінгвістичній специфіці фразеологічних засобів та фіксує, що найбільш виразну етноспецифіку мають фразеологізми, утворені на основі прислів'їв та приказок [5, 210].

Формулювання мети і завдань статті. Мета пропонованої статті – дослідити в семантико-прагматичному та лінгвостилістичному аспектах фразеологізми, представлені в драматичних творах американського письменника Артура Міллера, з'ясувати їх роль у формуванні ідіостилю драматурга. Поставлена мета вимагає виконання таких завдань: зафіксувати фразеологічне багатство п'єс Артура Міллера, дослідити їх семантико-структурні особливості, виокремити найбільш репрезентативні семантичні групи фразеологізмів відповідно до функціонально-стильової належності, установити прагматичний потенціал фразеології, що функціонує у драматичних творах автора.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова художньої літератури представляє собою конвергентну єдність різноманітних зображально-виражальних засобів, серед яких помітну роль відіграють фразеологізми. Характерними ознаками фразеологічних одиниць виступають образність,

метафоричність, експресивність, емоційне забарвлення. Фразеологічні звороти надають художній мові надзвичайної виразності, динамічності, реалістичного звучання, підкреслюють її національну самобутність [3, 50].

За основу класифікації фразеологічних засобів у п'єсах Артура Міллера обираємо експресивно-стилістичну класифікацію фразеологічних одиниць з урахуванням їх експресивно-стилістичних властивостей, яку представлено в науковій розвідці Ж. Краснобаєвої-Чорної та О. Усенко. Дослідниці диференціюють міжстильові фразеологізми, говіркові фразеологізми, жаргонні фразеологізми, книжні фразеологізми, народно-поетичні фразеологізми, фразеологізми-оказіоналізми, просторічні фразеологізми, розмовні фразеологізми, фразеологізми-архаїзми, фразеологізми-історизми [4, 266]. Серед функцій, що виконують фразеологізми в художньому творі, науковиці виділяють внутрішню, емоційно-експресивну, функцію передачі внутрішніх якостей та внутрішніх станів персонажів, функцію портретної характеристики, функцію мовної характеристики героїв, функцію синонімічного увиразнення тексту та створення градації, функцію сюжетної основи, функцію лаконізації мовлення, функцію створення сатирично-гумористичного ефекту [4, 273].

Фразеологічні звороти виступають органічним компонентом драматургії Артура Міллера. Найчастіше вони трапляються в мовленні дійових осіб, значно посилюючи емоційно-експресивну тональність висловлювань. Рідше за їх допомогою автор представляє читачеві події, що будуть розгортатися, вводить дійові особи, описує їх внутрішні та зовнішні ознаки, деталізує їх оточення в авторських ремарках.

Фразеологічні одиниці, зафіксовані в текстах драматичних творів автора, умовно об'єднано в кілька семантичних груп, серед яких: 1) такі, що надають характеристику стану предметів побуту: *WILLY: I just finished paying for the car and it's on its last legs...* (6, 1968); 2) такі, що передають внутрішній стан дійової особи: *HAPPY: Take it easy, huh?* (6, 1952); 3) такі, що характеризують стосунки між дійовими особами чи відтворюють сприйняття дійовою особою інших осіб: *WILLY: ...I'm gonna knock Howard for a loop, kid...* (6, 1969); *EDDIE: That is a nice kid? He gives me the heeby-jeebies* (7, 591); 4) такі, що презентують особливості поведінки дійової особи чи її характеру: *WILLY: Ah, you're counting your chickens again* (6, 1963); *WILLY: I'll never get behind a wheel the rest of my life!* (6, 1969); 5) такі, що передають суб'єктивну оцінку певних ситуацій героями чи їхнього ставлення до певних подій: *ANN: But he was your partner, he dragged you through the mud* (7, 111); *SUE: ... He's driving my husband crazy with that phony idealism of his, and I'm at the end of my rope on it!* (7, 124); 6) такі, що відображають ставлення дійової особи до реалій навколишньої дійсності: *WILLY ... It's not what you say, it's how you say it – because personality always wins the day* (6, 1964).

Відповідно до структурних особливостей фразеологічних одиниць, розрізняємо узуальні (словникові) фразеологізми та okazіональні фразеологізми. Останні утворюються на основі перших через

авторську зміну їх формально-змістової структури, що зумовлено необхідністю підвищення ситуативної релевантності позначуваного ними явища або його стилістичної значущості. Творення оказіональних фразеологізмів може відбуватися за рахунок структурної трансформації та контекстуальної транспозиції. Структурна трансформація фразеологічної одиниці реалізується розширенням, скороченням чи інверсією її компонентного складу. Контекстуальна транспозиція, своєю чергою, полягає в переосмисленні семантичного наповнення фразеологізму без зміни його складу і структури [2, 17].

У текстах драматичних творів Артура Міллера домінують узуальні фразеологізми. Оказіональні фрази трапляються досить рідко, що аж ніяк не применшує стилістичної активності авторського слова. Прикладів контекстуальної транспозиції нами не зафіксовано. Випадки ж структурної трансформації фразеологічних зворотів автором, які подібують винятково як розширення їхнього компонентного складу, є поодинокими: *BIFF: ... And I never got anywhere because you blew me so full of hot air I could never stand taking orders from anybody!* (6, 2000); *HOWARD: No, but it's a business, kid, and everybody's gotta pull his own weight* (6, 1972).

Відповідно до функціонально-стильової належності, фразеологічні засоби, засвідчені у п'єсах Артура Міллера, характеризуються нейтральним, високим та низьким стилістичними тонами. Фразеологізми нейтрального стилістичного тону детерміновані міжстильовим, суто номінативним характером та відсутністю стилістичних й експресивних відтінків [4, 266]. У текстах автора вони функціонують як в ремарках, так і в мовленні дійових осіб:

HOWARD: Where are your sons? Why don't your sons give you a hand? (6, 1974);

[... *Beatrice watches her go and gets up; in passing, she gives Eddie a cold look, restrained only by the strangers...*] (7, 590).

Фразеологізми високого стилістичного тону в текстах драматурга представлено: 1) варваризмами: *bona fide* (8, 16), *tama mia* (8, 201), *carte blanche* (6, 1978); 2) книжно-літературними фразеологічними зворотами: *rock bottom* (6, 2004), *as cool as a cucumber* (9, 305), *to take blood from a stone* (6, 1973). Уважаємо, що такі мовні засоби слугують яскравими маркерами інтелектуалізації драматичних контекстів письменника, надають їм піднесеного звучання.

Серед фразеологічних одиниць низького стилістичного тону, що функціонують в текстовому просторі письменника виключно у мовленні дійових осіб, виділяємо розмовні, просторічні, інтержаргонні та жаргонні.

Розмовні фразеологічні звороти кваліфікують комунікативно-прагматичну ситуацію як невимушену та фамільярну. Водночас вони експлікують експресивні відтінки мовлення, його реалістичне, живе звучання:

WILLY: I'm not interested in stories about the past or any crap of that kind because the woods are burning, boys, you understand? There's a big blaze going on all around. I was fired today (6, 1986);

KELLER: ... Now go out, and keep both eyes peeled (7, 94).

Просторічні фразеологізми автора представлені зворотами, що містять компоненти з позначками «вульгарно», «грубо»:

BIFF: Even tried to date his secretary so she'd get me to him, but no soap (6, 1985);

VICTOR: This is a hell of a note (8, 212).

Інтержаргонні фразеологізми вважаються наближеними до розмовних, їх використання пов'язано з вираженням таких комунікативно-прагматичних параметрів мовців, як «вік» чи «соціальний статус» [2, 4]:

ANN: Raise some hell around here, like we used to before Larry went! (7, 106);

WILLY: You big blow, are you the assistant buyer? (6, 2000).

Жаргонні фразеологізми, своєю чергою, маніфестують комунікативно-прагматичні параметри дійових осіб «професія» та «рід занять»:

CHARLEY: When a deposit bottle is broken, you don't get your nickel back (6, 1953);

CHARLEY: Come on later, we'll shoot a little casino (6, 1957).

Прагматичний потенціал фразеології драматурга актуалізується через функції, що вона виконує як важливий естетичний компонент його художнього простору. Письменник виразно характеризує своїх героїв: *JIM: He's just completely out of his mind, that's all* (7, 90); яскраво передає їхні емоції: *HAPPY: I'm not licked that easily. I'm staying right in this city, and I'm gonna beat this racket!* (6, 2004); експресивно відтворює їхню перцепцію подій, що відбуваються: *GEORGE: ... You didn't change at all. It ... rings an old bell. ...* (7, 141); увиразнює свої контексти сатирично-іронічним забарвленням: *HAPPY: ... Without some smart cooky getting 'up ahead of you!* (6, 1964).

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Тяжіння до тих чи інших мовних засобів підпорядковане розкриттю ідейного та естетичного задуму митця художнього твору. Створений художній простір є вербальним віддзеркаленням світовідчуття автора, його особистісних ціннісних орієнтирів. Висвітлення специфіки функціонування фразеологічних одиниць як зображально-виражального засобу художнього тексту наближає дослідника до розуміння ідіостилістики письменника. Саме крізь призму авторського художньо-образного бачення реалій навколишньої дійсності актуалізуються експресивний потенціал та естетична значущість фразеологізмів в художньому творі.

Послугуючись невичерпним потенціалом різноманітних фразеологічних засобів, Артур Міллер надав своїм п'єсам урочистого, але водночас живого, реалістичного звучання, виразної експресивної тональності. Широкий спектр фразеологічних одиниць допоміг драматургові створити яскраві образи, максимально наблизити героїв та події, що з ними відбуваються, до читача, дозволив останньому глибше зануритися у внутрішній світ та емоції персонажів. Фраземіка, уміло введена письменником у ремарки та мовлення дійових осіб, отримала особливе звучання, що свідчить про високу худож-

ню майстерність та креативність, уміння обирати та обігрувати мовний матеріал для створення високохудожнього драматичного контексту.

Перспективою дослідження вважаємо подальше вивчення зображально-виражальних мовних засобів, що формують ідіостиль драматурга.

ЛІТЕРАТУРА

1. Важеніна О. Г. Авторська трансформація загальнонародних фразеологізмів у химерній прозі Євгена Гуцула : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2018. 19 с.
2. Гайденок Ю. О. Семантико-прагматичний потенціал авторської мови та авторського мовлення Шарлотти Бінгхем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2018. 20 с.
3. Драган Ю. М. Стилiстичні функції фразеологічних одиниць в iсторичній прозі А. Кашенка. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2017. Вип. 9. С. 49–57.
4. Краснобаєва-Чорна Ж., Усенко О. Експресивно-стилiстична класифікація фразеологізмів у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 23. С. 265–274.
5. Улянич А. Фразеологізми як компонент етнолінгвістичної основи драматичних творів Івана Франка. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2011. Вип. 23. С. 202–211.
6. Miller A. Death of a salesman. *Beaty J. The Norton Introduction to Literature* / J. Beaty, A. Booth, J. Paul Hunter, K. J. Mays. Eighth edition. London : W. W. Norton & Company, 2001. 2218 p.
7. Miller A. Collected Plays 1944-1961. *Tony Kushner. Literary Classics of the United States*, Inc. New York, 2006. 776 p.
8. Miller A. Collected Plays 1964-1982. *Tony Kushner. Literary Classics of the United States*, Inc. New York, 2006. 823 p.
9. Miller A. Collected Plays 1987-2004 / *Tony Kushner. Literary Classics of the United States*, Inc. New York, 2006. 901 p.